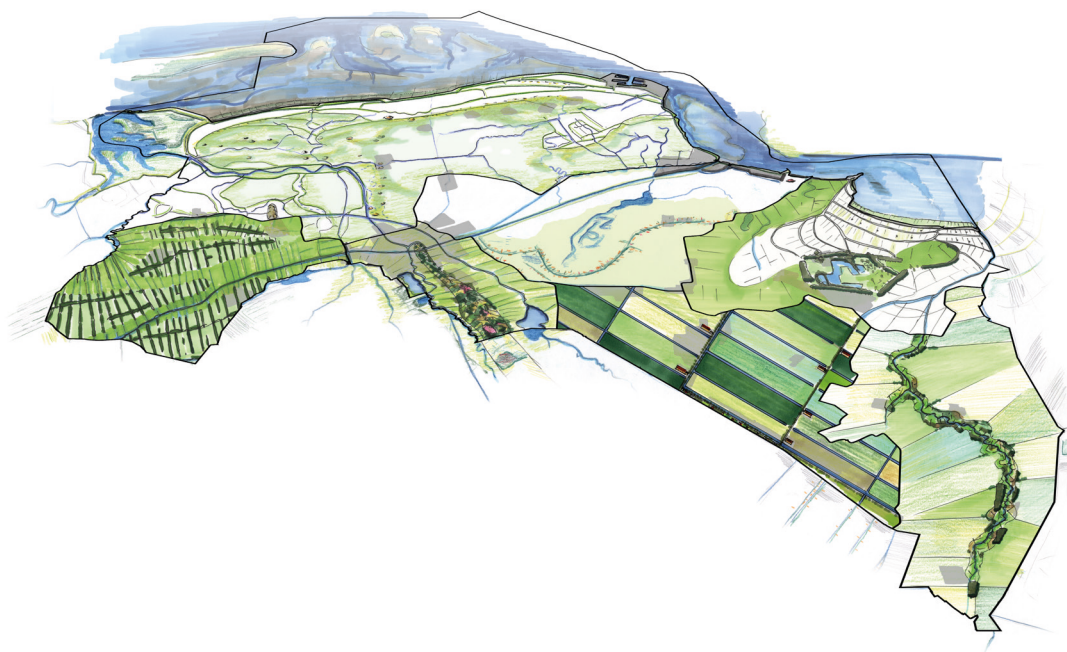

Kwaliteitsgids provincie Groningen

www.kwaliteitsgidsgroningen.nl

Inleiding

Zuidelijk Westerkwartier

Wierdenland & Waddenkust

Gorecht

Centrale Woldgebied & Duurswold

Veenkoloniën

Oldambt

Westerwolde

Inleiding

kwaliteitsgidsgroningen.nl

De provincie Groningen bestaat uit een verscheidenheid aan unieke landschappen. Bewoners zijn terecht trots op hun regio en bezoekers worden verrast door de diversiteit van het landschap.

Zoals u op de schetskaart kunt zien onderscheiden we zeven landschappelijke regio's met ieder een heel eigen landschappelijke identiteit. Deze brochure geeft een korte beschrijving van deze regio's en hun kernkarakteristieken. Op de bijbehorende website www.kwaliteitsgidsgroningen.nl vindt u zeven volledige gebiedsbiografieën, voorbeeldprojecten, visies en een digitale kwaliteitskaart landschap.

Gebiedsbiografieën en kernkarakteristieken

De landschappelijke rijkdom van Groningen zoals we die nu kennen, is het resultaat van een lange ontstaansgeschiedenis. De hoogtes en laagtes, de grote variatie in bodemsoorten, de begroeiing en de bebouwing – dit alles is de erfenis van duizenden jaren samenspel tussen aarde, mens en natuur.

Elk van de zeven landschappelijke regio's van Groningen heeft een eigen historische gelaagdheid en een eigen karakter. Van een grootschalig open polderlandschap met de bekende weidse vergezichten tot het kleinschalige coulisselandschap, van historische wierdendorpen met hun kerken tot meanderende beken en oude houtwallen. Gebieden waar wegen met bomenrijen als groene linten door het landschap slingeren en zo dorpen en

gehuchten, boerderijen en borgen met elkaar verbinden. En wie goed kijkt, ziet het reliëf van de zandruggen en oeverwallen in het door wijken en diepen gekenmerkte rationele veenlandschap.

Op www.kwaliteitsgidsgroningen.nl vindt u de verhalen van de ontstaansgeschiedenis van de zeven verschillende Groninger landschappen. Uit deze verhalen of gebiedsbiografieën, komen kernkarakteristieken naar voren. Dit zijn de specifieke kenmerken die maken dat de regio's zo van elkaar verschillen en ervoor zorgen dat iedere regio een heel eigen identiteit heeft.

Door in ruimtelijke opgaven de kernkarakteristieken van de regio's te respecteren, blijven de verschillende gebiedsidentiteiten en de kwaliteit van het landschap ook naar de toekomst toe geborgd.

De Kwaliteitsgids biedt informatie en inspiratie van en voor iedereen die zich bezighoudt met landschap en ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving.

Mirjam Wulfse

gedeputeerde Provincie Groningen - ruimtelijke ordening, cultuur en erfgoed.

Henk Staghouwer

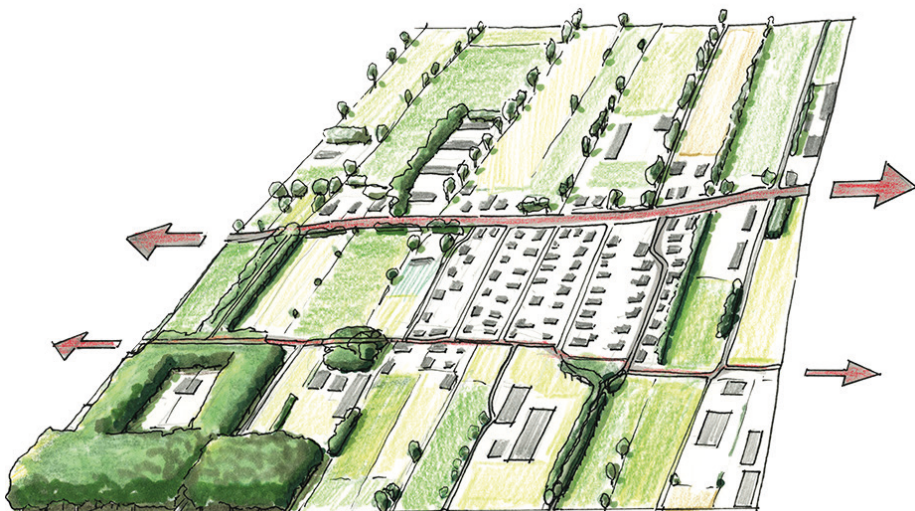
gedeputeerde Provincie Groningen - landschap en natuur.

Zuidelijk Westerkwartier

Landschappelijke identiteit

Het Zuidelijk Westerkwartier staat bekend om zijn coulisselandschap. Houtwallen (wallen begroeid met bomen en struiken) zorgen ervoor dat je het achterliggende landschap, zoals weilanden en bossen, ziet verdwijnen en even later weer ziet verschijnen – alsof het een toneel met coulissen is. De vorm van de langgerekte wegdorpen is nauw verweven met die houtwallen. De lintbebouwing bestaat onder meer uit middeleeuwse steenhuizen, borgen, kerken en boerderijen.

Het ontstaan van de dorpslinten in het Zuidelijk Westerkwartier heeft ook te maken met veenontginningen. Lang geleden bestond het gebied uit grote stukken moeras. Dat moeras werd ontgonnen: in de middeleeuwen al op kleine schaal, daarna werden de afgravingen steeds omvangrijker. In lijn met de ontginningsassen werden wegen aangelegd en kanalen gegraven om de afvoer van turf mogelijk te maken. Dit zie je bijvoorbeeld nog duidelijk aan de turfvaarten in de gebied.

Regionale kernkarakteristieken

- Geologische hoofdstructuur uit de periode van de ijstijden met een afwisseling van gesloten gasten (keileemruggen met veel begroeiing) en open beekdalen en natte laagveengebieden.
- Natte landschapselementen op de keileemruggen in de vorm van pingoruïnes met een waardevol bodemarchief.
- Archeologische vindplaatsen van jager-verzamelaars uit de Steentijd en van de vroege boeren uit de Late-Steentijd tot Midden-Bronstijd.
- Archeologische resten van verlaten veenontginningsdorpen met kerkhoven uit de 11de tot 13de eeuw.
- Kenmerken van het beekdal van de Oude Riet met waardevolle oude meanders, veenlagen en dekzandkoppen. Bloemrijke hooilanden met schaallandsoorten en weidevogels.
- Opstreckende strokenverkeveling van de middeleeuwse agrarische veenontginningen.
- Laatmiddeleeuws coulisselandschap van elzensingels en houtwallen met autochtone soorten en een rijke flora en fauna met daarin een ondergeschikte positie van de bebouwing.
- Turfvaarten en wijken uit de 16de, 18de en 19de eeuw.
- De middeleeuwse steenhuizen, borgen, kerken en boerderijen zijn waardevol door deze in hun landschappelijke context te beschouwen en als herkenningspunten in de ruimte te benutten.
- De lineaire 16de-eeuwse ontginningsstructuren van de wegen en kanalen in de veenkoloniale zuidpunt van het Zuidelijk Westerkwartier.
- 19de-eeuwse petgatencomplexen heringericht als waterbergingsgebieden met moerasnatuur.
- Dijkrelicten, zijlen, afwateringen en poldermolens uit de late middeleeuwen en Nieuwe Tijd.
- De schaal en het karakter van de historisch gegroeide dorpsstructuren:
- Verwevenheid van de wegdorpen met het houtsingellandschap
- Langgerekt karakter van noordoost-zuidwest lopende wegdorpen van de 12de en 13de-eeuwse veenontginningsdorpen. Enkelvoudige linten met hier en daar als uitzondering een dubbele en opgevulde lintbebouwing.
- Het belang van ruimtebeleving van de lintdorpen, door voldoende herkenningspunten in te bouwen.
- De ondergeschiktheid, kleinschaligheid en het overwegend sobere karakter van de bebouwing met daartussen Westerkwartierse varianten op de kop-romp- en stelpboerderij en luxe rentenierswoningen, door bij nieuwe architectuur hierbij aan te sluiten.

Wierdenland & Waddenkust

Landschappelijke identiteit

De naam zegt het al: dit gebied bestaat eigenlijk uit twee landschappen. Het Wierdenland is het oude land. Wierden zijn opgeworpen heuveltjes waardoor de inwoners van het Groninger kustgebied vroeger droge voeten wisten te houden. Als verhoogde eilandjes liggen ze in een verder open, agrarisch gebied, vaak met een typische bebouwingsstructuur en een middeleeuwse kerk op het hoogste punt. Vanuit de middeleeuwen is er een onregelmatige verkaveling, en rondom de wierden ligt een netwerk van kronkelende watertjes. Ten noorden van het Wierdenland, direct aan de Waddenkust, ligt een ander landschap – een dijklandschap. Dit is relatief nieuw land, dat de afgelopen eeuwen is gewonnen op zee. Hier vind je grootschalige, open polders die doorkruist worden door dijken en rechte wegen met hier en daar grote boerderijen en dijkdorpen.

Toch zijn het Wierdenland en de Waddenkust maar moeilijk los van elkaar te zien. Samen vormen ze een afspiegeling van een meer dan tweeduizend jaar oude geschiedenis tussen mens, land en zee. Zowel de wierden van het Wierdenland en de polders van de Waddenkust getuigen van een uniek cultuurlandschap: een landschap dat onder invloed van de mens is gevormd. Daardoor vind je in Wierdenland & Waddenkust een grote hoeveelheid aan landschappelijke, ecologische, archeologische, cultuurhistorische waarden en erfgoed.

Regionale kernkarakteristieken

- Geologische hoofdstructuur uit het Holoceen met een afwisseling van kwelderruggen, -bekkens en maren.
- Archeologische vindplaatsen van vroege boeren uit de Late Steentijd tot Midden-Bronstijd.
- Zeer uitgestrekt en samenhangend landschap langs de Waddenkust met rijke landschappelijke, ecologische en cultuurhistorische waarden.
- Het kronkelend beloop en meer natuurlijk aanzien van de van oorsprong natuurlijke waterlopen, zoals voormalige kweldergeulen, rivier en beeksystemen zoals het Reitdiep, de Fivel en de Lauwers.
- De samenhang en het contrast tussen de grootschalige openheid van de kweldervlaktes en de besloten dorpen op de kwelderwallen en de hoger gelegen wierden, samenvallend met voormalige kustlijnen.
- Opstreckende verkaveling van het dijklandschap en onregelmatige verkaveling wierdenlandschap.
- De schaal en het karakter van de historisch gegroeide dorpsstructuur van de wierdendorpen:
- Bolvormige kruinige percelen en opgehoogde wierden en mieden.
- De zichtbaarheid van de hoogtevverschillen in en rondom de wierden. De wierden vallen in reeksen samen met de voormalige kustlijn en zijn gesitueerd langs natuurlijke waterlopen (maren) waarbij de wierden als eilandjes in open agrarisch gebied liggen.
- Cultuurhistorische en hoge archeologische waarde van de wierden, dobben, dijken, middeleeuwse kerken, eendenkooien, typische bebouwingsstructuren en ecologische relictten van middeleeuwse landbouwgewassen.
- Restanten van middeleeuwse onregelmatige blokverkaveling.
- Een verbindend systeem van oorspronkelijke, bevaarbare maren, aantakend op wierdendorpen.
- Historisch gegroeide dorpsstructuur met doorzichten vanuit dorpslinten op het landschap.
- Grootschalige, open polders, parallelle (slaper)dijken en wegen met grote boerderijen aan de voet van de dijken, dijkdorpen langs de dijken en een opstreckende polderverkaveling.
- Ritmiek van boerderijreeksen met erven in het groen en tussenliggende open ruimtes.
- Streekeigen bebouwing, kop-hals-romp en Oldambtster boerderijen en statige villaboerderijen.
- Monumentale boerderijen, steenhuizen, borgen, kerken, borg-, kerk- en kloosterterreinen als onderdeel van de landschappelijke context.
- Resten van middeleeuwse steen- en kalkovens, tichelgaten, kleiwinningsputten en latere grotere steenfabrieken, de tichelwerken.
- Veel materiaal van verdwenen borgen en kloosters herkenbaar in andere gebouwen hergebruikt.
- Waterbeheer:
- Dijkrelictten en waker-, slaper- en dromerdijken.
- Herkenbaarheid van voormalige zee-inbraakgebieden met (resten) van kolken.
- Zijlen, sluisen, tillen, afwateringen, dijkcoupures met schotbalkhuisjes.
- Gemalen en poldermolens uit de late middeleeuwen en Nieuwe Tijd.
- Gemaal de Waterwolf en Husingosluis.
- Plaatsnamen met 'til' en 'dam' en de ontwikkeling van kruis- en wegdorpen langs sluisen en waterwegen.
- Een stelsel van trekvaarten en trekwegen uit de Nieuwe Tijd.
- Bunkers en luchtwachttorens uit de Tweede Wereldoorlog.
- Natuurgebieden van mondiaal belang; Unesco Werelderfgoed De Waddenzee en Lauwersmeer.

Gorecht

Landschappelijke identiteit

Het Gorecht ligt min of meer ten zuiden van de stad Groningen. Het gebied bestaat uit twee landschappen: het Go en het Drenterwold. Het Go is een hoger gelegen zandstreek, beter bekend als de Hondsrug. Op de Hondsrug liggen esdorpen, statige villa's en buitenplaatsen, afgewisseld met bossen en graslanden. Het landschap is hier over het algemeen kleinschalig en besloten – met uitzondering van de stad Groningen, die op het noordelijke uiteinde van de Hondsrug ligt.

Aan weerszijden van de Hondsrug ligt juist een lager gelegen, open landschap, met de beekdalen van de Drentse Aa en de Hunze. Dit wordt het Drenterwold genoemd. Hier zijn 'natte' landschapselementen te vinden, zoals pingoruïnes en petgaten. In het Gorecht is vroeger bovendien veen afgegraven. Dat is nog zichtbaar in de veenplassen en veenborgen in het gebied.

Regionale kernkarakteristieken

- Geologische hoofdstructuur met hoogteverschillen, een contrast tussen kleinschalig, besloten, hoger gelegen landschap op de Hondsrug en aan weerszijden een laag gelegen, zeer open landschap met beekdalen van de Drentse Aa en de Hunze.
- Kenmerkend reliëf van de glaciale ruggen van Geopark de Hondsrug met de esdorpen.
- Prehistorische hunebedden.
- Natte landschapselementen zoals pingoruïnes, petgaten en de Besloten Venen.
- (Restanten van) middeleeuwse kerken en kloosters, voormalige karresporen en dijken
- De schaal en het karakter van de historisch gegroeide parkachtige esdorpenstructuur op de Hondsrug met een oorsprong in de Romeinse tijd, met afwisselend essen, bossen, graslanden en met naast sobere boerderijen en keuterijen ook statige bebouwing in de vorm van buitenplaatsen, villa's, villawijken en later meer sub-urbane woonbebouwing.
- Veenborgen en andere 18de-eeuwse buitens dankzij de particuliere veenontginningen.
- Meren en plassen ontstaan door veenafgravingen.
- Stad Groningen met de Hereweg als noord-zuid verbinding.
- Gevangenis Van Mesdagklinkiek en de ruimtelijke context.

Centrale Woldgebied & Duurswold

Landschappelijke identiteit

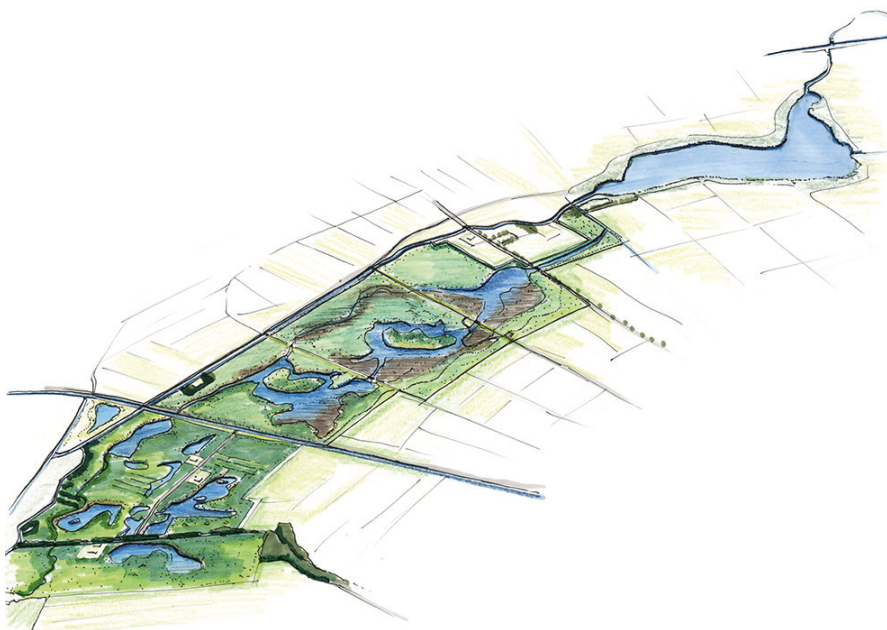
Eigenlijk hebben we het hier over twee verschillende gebieden. Het Centrale Woldgebied ligt grofweg ten noorden van het Eemskanaal en is een laaggelegen zeekeleigebied. Het Duurswold ligt juist ten zuiden van het Eemskanaal en is een veenontginningsvlakte. Samen vormen ze een weids landschap ten oosten van de stad Groningen, waar grootschalige openheid en kleinschalige bebouwing elkaar afwisselen.

Door het landschap kronkelen wegen, waterlopen en voormalige dijken. Hoewel er aan de noordkant ook wierden en wierdendorpen te vinden zijn, liggen in dit gebied voornamelijk wegdorpen: dorpen waarbij de huizen in een rij langs een weg staan. Deze wegdorpen bestaan uit boerderijen, erven en slingertuinen, maar ook uit middeleeuwse kerken en kerkhoven, kloosterterreinen, molens en borgen met landgoedbossen.

Regionale kernkarakteristieken

- Geologisch reliëf van flauwe glaciale ruggen met wegdorpen (groene linten), zware beplanting en inversiewelvingen (kreekruggen) overgaand in grootschalige openheid met overwegend drassig, laag gelegen gebied afgewisseld.
- Prehistorische jagerskampen.
- Restanten van een veenbeeklandschap langs de Scharmer en Slochter Ae.
- Resten van middeleeuwse nederzettingen en regelmatige strokenverkaveling met sloten en medenlanen, meedenverkaveling.
- Markante ontginningslijnen in de vorm van wegen, waterlopen en voormalige dijken.
- De schaal en het karakter van de historisch gegroeide wegdorpen.
  - Reeksen (monumentale) boerderijen, deels op huiswierden en/of inversieruggen.
  - Wegdorpen met boerderijen, erven en slingertuinen en soms een zware wegbeplanting.
  - In de wegdorpen liggen middeleeuwse kerken en kerkhoven, kloosterterreinen, molens en borgen met landgoedbossen.
- De schaal en het karakter van de historisch gegroeide middeleeuwse wierdendorpen.
  - De zichtbaarheid van de hoogteverschillen in en rondom de wierden. De wierden vallen in reeksen samen met de voormalige kustlijn en langs natuurlijke waterlopen (maren) waarbij de wierden als eilandjes in open agrarisch gebied liggen.
  - Cultuurhistorische en hoge archeologische waarde van de wierden, dobben, dijken, middeleeuwse kerken, eendenkooien, typische bebouwingsstructuren en ecologische relicten van middeleeuwse landbouwgewassen.
  - Restanten van middeleeuwse onregelmatige blokverkaveling.
  - Een verbindend systeem van oorspronkelijke en bevaarbare maren, aantakkend op wierdendorpen.
- In dit landschap wisselen grootschalige openheid en kleinschalige bebouwing elkaar af.
- De overgangen zijn hard, waardoor duidelijke dorpsilhouetten ontstaan.
- Contrast tussen robuuste nieuwe natuur in de natuur-as van 't Roegwold en de groene linten met de grote, overwegend rationeel ingerichte landbouwkern als tegenhanger.
- Sporen uit het waterbeheer: poldermolens, sluizen, diepen en trekvaarten uit 1500 - 1700.

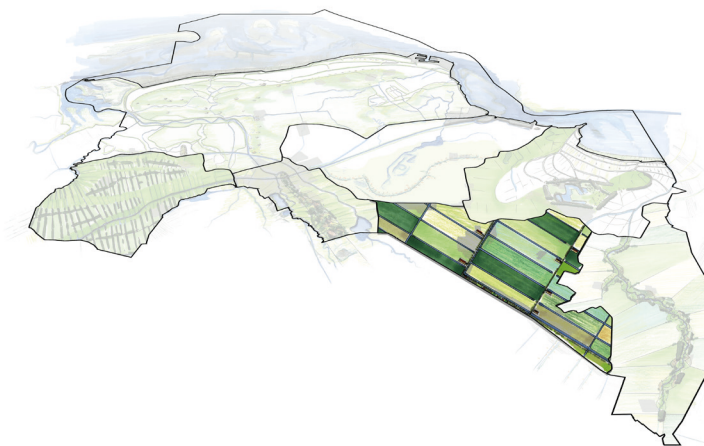

Veenkoloniën

Landschappelijke identiteit

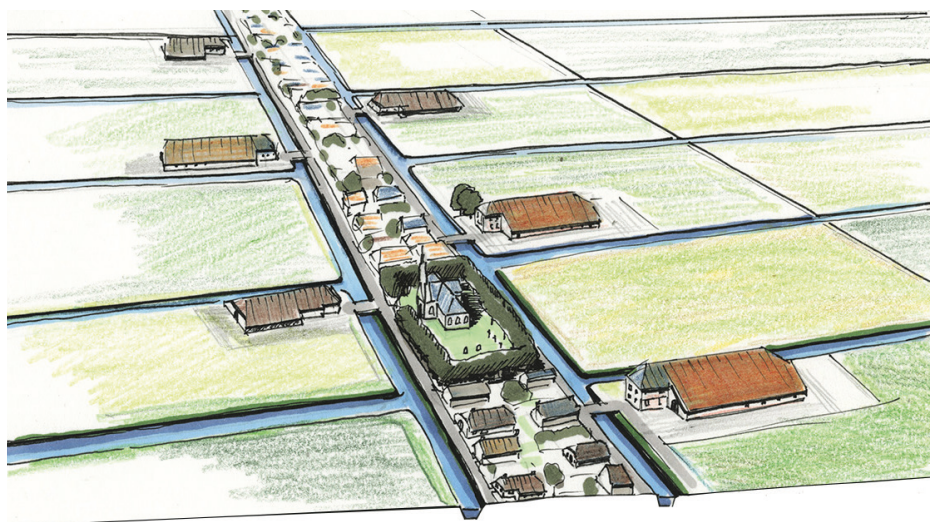
Het karakteristieke landschap van de Veenkoloniën spreekt bij veel mensen tot de verbeelding. Het is een jong en rationeel landschap van rechte lijnen, dat eigenlijk pas in de zeventiende en achttiende eeuw is ontstaan. Daarvoor was het een bijna onbegaanbaar moeras. Vanwege de grote vraag naar turf en de behoefte aan nieuw landbouwgrond werden er in de zeventiende eeuw compagnieën opgericht die ervoor zorgden dat het hele moeras ontgonnen werd. De veenaftgravingen zorgden voor een compleet nieuw landschap. Het veen verdween, het onderliggende land veranderde in akkerbouwgrond en er ontstond een uitgebreid netwerk van kaarsrechte kanalen en wijken. Er werden wegen aangelegd en langs het water ontstonden langgerekte lintdorpen.

Deze dorpslinten bestaan onder meer uit grote Oldambtster boerderijen met hier en daar een arbeiderswoning van het typisch Veenkoloniale krimpjestyte. Aan de achterzijde van die dorpslinten strekt zich een grootschalig open landschap uit. Overal in de Veenkoloniën maken de kanalen, wegen, dorpslinten, bruggen, sluisen, watertorens en soms oneindig lijkende aardappelvelden de geschiedenis van de vervening duidelijk zichtbaar.

Regionale kernkarakteristieken

- Prehistorische geomorfologische restanten in de vorm van dekzandruggen.
- Prehistorische vondsten en sporen van veenwegen van jager-verzamelaars uit het Mesolithicum.
- Grootschalige openheid, rationele planmatige en historisch afleesbare verveningsverkeveling van rechte wegen, vaarten, kanalen en wijken van het verveningslandschap met daarbij verdichte, kaarsrechte en langgerekte bebouwingslinten en relatief besloten kanaaldorpen.
- Afwijkingen in dit systeem vormen bijzondere plekken waar wegen een kronkelend beloop hebben.
- Contrast tussen het kleinschalige lint met enkele doorkijken en het grootschalige open landschap met weidse vergezichten.
- De schaal en het karakter van de historisch gegroeide dorpsstructuur:
  - De strikte ordening en samenhang van de bebouwing en beplanting met het ontginningssysteem van kanalen en wijken.
  - Grote, zeer open en onbebouwde percelen aan de 'achterkanten' van de linten die de overgang vormen naar het achterliggende open gebied.
  - Aanwezigheid van verdichtingen en daarmee herkenningspunten binnen de linten bij de bruggen, sluisen, fabrieken en watertorens.
  - Binnen de linten Oldambtster boerderijen met hier en daar een arbeiderswoning van het typisch Veenkoloniale krimpjestyte.
- Industrieel erfgoed van de aardappelzetmeel- en strokartonindustrie en de scheepvaart uit de Moderne Tijd.
- Wederopbouwijken en bijbehorende infrastructuur in Stadkanaal, mede door de komst van Philips geïnitieerd.
- Structuren doorgevoerd door de Herinrichting Gronings-Drentse Veenkoloniën.
- Wijken en kanalen met hoge ecologische waarde.
- Akkers met akkervogels.

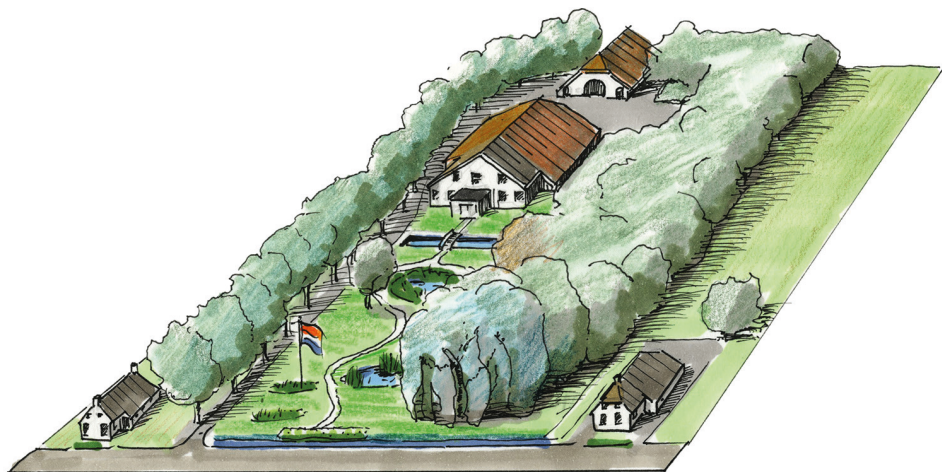

Oldambt

Landschappelijke identiteit

Open en groots: zo zou je het Oldambt misschien het beste kunnen omschrijven. De eindeloze polders, teruggewonnen op het water van de Dollard, vormen vruchtbare grond voor suikerbieten en tarwe. In de zomer lijken de akkers op goudgele zeeën van wuivend graan. Niet voor niets staat dit gebied ook wel bekend als de Graanrepubliek. Als groene linten doorsnijden wegen met bomenrijen en dijken dit weidse landschap. Aan die lange, kaarsrechte wegen staan huizen: soms dicht op elkaar, soms verder uit elkaar waardoor je getraakteerd wordt op een doorkijkje naar het open achterland. De bebouwing bestaat uit bescheiden arbeiderswoningen, maar ook uit indrukwekkende herenboerderijen met slingeruinen en grote schuren.

Kweldernatuur maakt de Dollard en de Punt van Reide tot ecologisch waardevolle gebieden. De Punt van Reide is een restant van het in de middeleeuwen verdrongen Reiderland, en nu een schiereiland in de Dollard waar de natuur vrij spel heeft. De geschiedenis van het Oldambt is nou eenmaal onlosmakelijk verbonden met de zee. Zo vormen de Eemsmonding en de Dollard al heel lang de grens met Duitsland. De verdedigingswerken, nog duidelijk te zien in het landschap bij Nieuweschans en Winschoten, herinneren aan woeligere tijden in dit grensgebied. Sterker nog: in Heiligerlee vond de eerste slag van de Tachtigjarige Oorlog plaats – ook wel de Nederlandse onafhankelijkheidsoorlog genoemd. Nederland begon in het Oldambt!

Regionale kernkarakteristieken

- Geologische hoofdstructuur van Pleistocene opduikingen (keileemrug), dekzandruggen en prehistorische hoogveenrelicten.
- Prehistorische en Karolingische sporen van bewoning.
- Middeleeuwse steenhuisen, borgen en borgterreinen met unieke flora en fauna.
- Verdrongen middeleeuws veenontginningslandschap bij Noordbroek, nog zichtbaar in lichte hoogteverschillen.
- Middeleeuwse kerken en kerkerreinen.
- Strategische ligging als grensgebied (bijv. Slag bij Heiligerlee) en de bouw van schansen waaronder Oudeschans, Nieuweschans en Winschoten.
- De grootschalig openheid tussen parallelle dijken in het polderlandschap met eindeloos lijkende lange groene linten van wegen met bomenrijen.
- De schaal en het karakter van de historisch gegroeide dorpsstructuur:
  - Variatie in vorm en grootte van bebouwing: van karakteristieke, grote boerderijen en grote graanschuren tot kleine arbeidershuisjes.
  - Het contrast en de variatie in bebouwing afgewisseld met doorzichten naar het open agrarische achterland.
  - Groene bebouwingslinten vormen harde overgang van de open polders naar de meer besloten hogere zandruggen.
  - Verspreid liggende bebouwing langs ontsluitingswegen in de polders.
  - Eenzijdige bebouwing langs dijken.
  - Veelal langgerekte tweezijdige bebouwingslinten overgaand in dichte bebouwingslinten.
  - Grote Oldambtster boerderijen, vaak met bijzondere (slinger)tuinen en daarbij bescheiden arbeiderswoningen.
  - Dijken, dijkdoorgangen met schotbalkhuisjes, kolken en gemalen uit de Nieuwe Tijd.
  - Ecologisch waardevolle gebieden van het estuarium en kweldernatuur in de Dollard en de Punt van Reide.
  - Open akkers, akkervogels en relicten van akkeronkruiden.
  - Moerasnatuur in het Oldambtmeer met typerende flora en fauna.

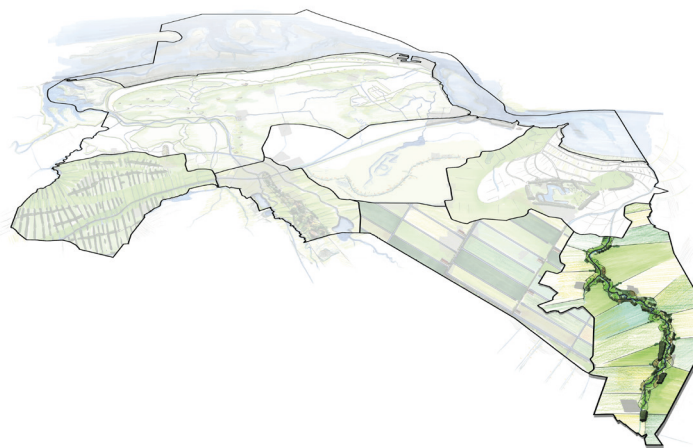

Westerwolde

Landschappelijke identiteit

Water heeft een belangrijke rol gespeeld in de landschapsgeschiedenis van Westerwolde. Tot op de dag van vandaag vormen riviertjes zoals de Ruiten Aa en de Westerwoldse Aa de landschappelijke ruggengraat van het gebied. Rondom die riviertjes is lang geleden een beekdallandschap ontstaan, met laaggelegen gebieden aan weerszijden van het water en daaromheen hogere zandgronden. Op de natte gronden groeiden broekbossen, op de zandgronden loofbossen. Westerwolde was ooit eigenlijk één groot oerbos – en nog steeds is Westerwolde het meest bosrijke gebied van Groningen.

Vroeger maakte Westerwolde deel uit van het Bourtangermoeras: een groot en geïsoleerd hoogveengebied tussen de Hondsrug en de Eems. Dit moeras was eveneens een natuurlijke grens met Duitsland, wat je nog steeds duidelijk kunt zien aan de leidijken en schansen in het gebied. Dwars door dat hoogveengebied ontstonden zandruggen, ook wel tangen genoemd, die dienst deden als handelsroutes. Op deze hogere zandgronden konden mensen gaan wonen. Zo heeft zich het huidige kleinschalige landschap ontwikkeld, met houtwallen, esdorpen, esgehuchten en slingerende weggetjes in en om het beekdal. Daaromheen vind je een veel opener landschap, dat door de latere ontginning van het moeras is ontstaan.

Regionale kernkarakteristieken

- Prehistorische geomorfologische landschapselementen zoals het reliëf aard, keileemheuvels, dekzandrelief, tangen, en pingoruïnes.
- Het beekdallandschap van de Ruiten Aa, Mussel Aa en Westerwoldse Aa.
- Prehistorische nederzettingssporen.
- Vroegmiddeleeuwse rijengrafvelden en nederzettingssporen.
- Middeleeuwse huisakkers: oerden.
- Middeleeuwse kerken en borgen en het kruisherenklooster Ter Apel.
- Middeleeuwse verdedigingslinies van schansen, leidijken en uitwateringssluizen.
- Landschappelijke opbouw van afwisselend de kleinschalige beslotenheid van esdorpen en esgehuchten met kleine bosjes en houtwallen op de hoger gelegen delen, open essen op dekzandkoppen en open hooilanden in het nattere beekdal.
- De schaal en het karakter van de historisch gegroeide dorpsstructuur.
  - Kleinschalig besloten esdorpenlandschap met esdorpen en esgehuchten, essen en kleine bosjes en houtwallen met hoge ecologische waarden.
  - De verspreide bebouwing in esgehuchten met Westerwoldse boerderijen, kop-(hals-)romp en Oldambtster boerderijen.
  - De clusters van verspreide boerderijen, hoeves, bij de esdorpen.
  - De duidelijke randen (steilranden) van esdorpen die de overgang naar de essen markeren.
  - Het relatief groene en bosrijke karakter van de esdorpen op de hoger gelegen delen.
- Meanderend beloop van wegen, paden en beekdal van de Ruiten Aa met een herwonnen natuurlijk beloop. In de beekdalen zijn hooilanden, elzenbroekbossen en blauwgraslandrelicten met hoge ecologische waarden.
- Daaromheen rationeel verkaveld jong heideontginningslandschap met verspreid liggende agrarische bebouwing met komvorming op kruispunten in het heideontginningslandschap.
- Onregelmatige, organisch gegroeide lintvormige veenontginningsdorpen.
- Strategische ligging als grensgebied en als gevolg hiervan de bouw van uitwateringssluizen, leidijken en schansen waaronder Oudeschans, Bellingwolderschans en meer recent de werkkampen.
- Industrieel erfgoed van de aardappelindustrie met de bijbehorende infrastructuur.

Uitgave: Provincie Groningen, 2021

Illustraties: Johan de Putter

Website: www.kwaliteitsgidsgroningen.nl

Vormgeving: Grafisch Centrum, provincie Groningen

**De kwaliteitsgids is mede mogelijk gemaakt door
de provincie Groningen en Groninger gemeenten.**
